

УДК 81'37

Моргунова О. О.

КАУЗАТИВНІ ПОСЕСИВНІ ДІЄСЛОВА ІЗ СЕМАНТИЧНОЮ ОЗНАКОЮ КІЛЬКІСНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБ'ЄКТА

Стаття містить порівняльний опис семантики каузативних посесивних дієслів із семантичною ознакою кількісної характеристики об'єкта в англійській й українській мовах на основі формул тлумачення.

Ключові слова: каузативні посесивні дієслова, формула тлумачення, посесивний об'єкт.

Моргунова О. О. Каузативные посесивные глаголы с семантическим признаком количественной характеристики объекта. – Стаття.

Статья содержит сравнительное описание семантики каузативных посесивных глаголов с семантическим признаком количественной характеристики объекта в английском и украинском языках на основе формул толкования.

Ключевые слова: каузативные посесивные глаголы, формулы толкования, посесивный объект.

Morgunova O. O. Causative possessive verbs with the semantic feature of the object quantitative characteristic. – Article.

The article presents the comparative description of the semantics of causative possessive verbs with the semantic feature of the object qualitative characteristic in English and Ukrainian based on the interpretation formulae.

Key words: causative possessive verbs, interpretation formulae, possessive object.

У статті розглянуто каузативні посесивні дієслова (далі – КПД) із семантичною ознакою кількісної характеристики об'єкта в англійській та українській мовах. Актуальність роботи обумовлена відсутністю докладного аналізу каузативних посесивних дієслів на матеріалі англійської та української мов і необхідністю типологічного опису цих дієслів у двох різноструктурних мовах. Мета статті – встановлення спільних і відмінних характеристик у семантиці каузативних посесивних дієслів із семантичною ознакою кількісної характеристики об'єкта в англійській та українській мовах. Об'єктом дослідження є КПД англійської та української мови. Предметом дослідження є семантика цих дієслів.

Теоретичним підґрунтям дослідження послугували праці відомих сучасних лінгвістів. Категорія каузативності розглядається в роботах Ю.Д. Апресяна, О.О. Холодовича, Дж. Лайонза, В.П. Недялкова, Г.Г. Сильницького та інших. Категорії посесивності присвячено наукові розвідки О.В. Бондарка, В.Д. Каліуценка, О.М. Селіверстової, К.Г. Чинчлей та інших. Значний теоретичний і практичний внесок у розробку питань взаємодії різних мовних категорій, типології зв'язків і їхньої реалізації в контексті зробили О.В. Бондарко, А.П. Загнітко, І.В. Мельчук та інші. Проте не всі аспекти цих категорій у сучасній лінгвістиці вивчені достатньо. Аналіз наукової літератури з окресленої проблеми свідчить про те, що в сучасній лінгвістиці фактично відсутні роботи із зіставного вивчення КПД різноструктурних мов, зокрема таких, як англійська й українська, що й визначає актуальність цієї роботи.

Аналіз практичного матеріалу в дослідженні здійснено на основі формул тлумачення (далі – ФТ) із використанням структурної семантичної мови [1; 3; 4].

Укладення ФТ відбувається на основі семантичної інформації, яка існує в глибинній структурі

дієслівних значень і підрозділяється на загальну характеристику дії й додаткову, виражену конкретизуючими семантичними ознаками (далі – КСО). Додаткова семантична інформація представлена двома видами: предикатна, яка означає характер дії (темпоральність, локативність, мету дії), та аргументна (кількісна характеристика об'єкта та суб'єкта дії, характер об'єкта, який набувається) [2].

Однією з груп каузативних посесивних дієслів є дієслова із семантичною ознакою кількісної характеристики об'єкта «частина Z». Значення дієслів цієї групи можуть бути виражені такою ФТ: «X виконує дію V над Z щодо Y, розділивши Z на частини // у результаті // Y має частину Z».

До дієслів цієї групи в англійській мові належать КПД: *to share, to distribute, to divide, to impart, to dole*, а також похідні від дієслів *to divide, to share* і *to dole*, утворені постпозитивним засобом, лексеми *to divide up, to share out, to dole out*. Значення цих дієслів в англійській мові тлумачаться так: *to share* – *to let someone have or use something that belongs to you* [14] – «дозволяти комусь мати або використовувати щось, що належить тобі». Наприклад:

(1) *As a kid he'd never shared his toys* [14]. – «Коли він був дитиною, він ніколи не ділився своїми іграшками».

У реченні (1) факультативним і невираженим є Y – реципієнт КПС. Проте, як показує практика, Y може вживатися із цим дієсловом і в однині, і в множині.

Наведеній вище формулі тлумачення відповідає дієслово *to share* з післялогом у його третьому значенні: *to share out* – *to divide something between two or more people* – «розподіляти щось поміж двома або трьома людьми»:

(2) *At his death, his property was shared out between his children* [14]. – «Після його смерті його майно було розподілено між його дітьми».

Семантика КПД *to share out* передбачає вживання *Y* в множині. У прикладі (2) *Y* – діти *X*-а, який трічі виражений посесивним займенником *his* – «його».

Подібне значення може виражати й дієслово *to share*, що підтверджує такий контекст:

(3) *Yet it is from their houses that the reigning dynasties which have shared between them the waters of the earth are sprung* [14]. – «І це саме з їх сімей з'явилися правлячі династії, які розподілили водні простори землі між собою».

Приклади (1), (3) свідчать про різницю в кількісній характеристиці реципієнтів. Якщо КПД *to share* може приєднувати іменник, який виражає *Y*, як в однині, так і множині, то для дієслова *to share out* характерною є сполучуваність з іменником тільки в множині для експлікації *Y*.

Дієслово *to distribute*, на відміну від попередніх КПД, має додаткову КСО способу дії «заплановано» – 1) *to share things among a group of people, especially in a planned way* – «розподіляти речі між групою людей, особливо коли це заплановано». Синонімом цього дієслова в такому значенні є *to give out*:

(4) *A handout or employee brochure with the basic facts can be distributed* [14]. – «Роздатковий матеріал або брошура з основними фактами для співробітників можуть бути роздані».

(5) *Medical supplies have been distributed among families affected by the epidemic* [14]. – «Медичні препарати було розповсюджено серед сімей, які постраждали від епідемії».

(6) *It lessens a woman's opinion of a man when she learns that his admiration is so pointedly and generously distributed* [10, с. 285]. – «Думка жінки про чоловіка погіршується, коли вона дізнається, що його захоплення так цілеспрямовано й щедро розподіляється між кількома особами».

До цієї групи належить ще один КПД цього дієслова, що має таке тлумачення: 2) *to supply goods to shops and companies so that they can sell them* – «забезпечувати товаром магазини та компанії для того, щоб вони їх продавали».

Що стосується дієслова *to divide*, а також його синоніма *to divide up*, то їх значення в цій групі передаються так: (3) *to separate something into parts and share them between people* [14] – «ділити щось на частини та розподіляти їх поміж людьми»:

(7) *There was no trouble in this, in so far as Cowperwood was concerned, except that it divided the stock very badly among these various individuals, and left him but a comparatively small share* <...> [11, с. 416]. – «Не було проблем, якщо справа стосувалася Каупервуда, крім випадків, коли акції розподіляли нерівноцінно серед різних осіб, а йому залишалася лише невелика частка».

(8) *You are to pay all expenses, and any ivory or other valuables we may get is to be divided between*

Captain Good and myself [13, с. 48]. – «Тобі потрібно оплатити всі витрати, а слонову кістку та інші цінності, які ми можемо отримати, треба розподілити між капітаном Гудом та мною».

Як і інші КПД цієї групи, дієслова *to divide* та *to divide up* містять кількісну характеристику посесивного об'єкта *Z* (декілька частин) і реципієнта *Y*. У прикладі (7) *Z* – *the stock* – «акції», *a comparatively small share* – «невелика частка» виражає частину від цілого.

Дієслово *to impart*, яке також має семантичні ознаки КПД цієї групи, має два значення. Значення першого з них – 1) *to give a particular quality to something* [14] – «надавати особливу якість чомусь»:

(9) *With just that extra pinch of shrewdness and decision imparted by long residence in a new country, Val had seen the weak point of modern breeding* [12]. – «Маючи ту частку кмітливості та рішучості, яка з'явилась у нього після тривалого проживання в цій країні, Вел побачив слабкі місця в сучасній системі виховання».

У тлумачному словнику семантичне наповнення другого значення визначається так: 2) *to give information, knowledge, wisdom etc to someone* [14] – «давати інформацію, знання, мудрість та ін. комусь»:

(10) *He gave vent to a prodigious whistle, as I imparted the news* [9, с. 324]. – «Він засвистів від подиву, коли я передав йому новини».

(11) *Yet the knowledge imparted to him by the chambermaid was rankling in his mind* [10, с. 594]. – «Проте знання, передані йому покоївкою, були для нього болісними спогадами»;

(12) *Stires had called only a few days after he closed his doors and imparted a significant bit of information* [11, с. 730]. – «Стайерс зателефонував тільки через декілька днів після того, як він зачинив двері й передав важливу інформацію».

Особливістю КПД *to impart* є його сполучуваність із посесивним об'єктом, вираженим абстрактними іменниками. Про це свідчить дефініція дієслова, яка містить КСО щодо посесивного об'єкта *information, knowledge, wisdom etc* – «інформація, знання, мудрість тощо». Підтвердженням цього є приклади вживання цього дієслова в реченнях (10), (11), (12), у яких *Z* – *the news* – «новини», *the knowledge* – «знання», *a significant bit of information* – «важлива інформація». КПД *to impart* виражає семантику дієслів названої групи не у всіх випадках, а лише в тих, коли ПО, виражений абстрактними іменниками, набуває категорії однини за рахунок комбінування з такими словосполученнями *a bit of, a piece of* та іншими.

Синонімічний ряд цих дієслів включає КПД *to dole* – *to give something (esp. money and food in small quantities) to more than one person* [14] – «давати щось (особливо гроші та їжу в невеликій кількості) більше, ніж одній особі», наприклад:

(13) *Its board has adopted a streamlined procedure for doling out emergency loans* [14]. – «Рада затвердила спрощену процедуру з видачі невеликих швидких займів».

Специфіка значення дієслова *to dole* згідно зі словниковою дефініцією та вживанням у контексті свідчить про наявність додаткових конкретизуючих СО: характеру об'єкта («гроші або їжа»), кількісної характеристики об'єкта («у невеликій кількості») (приклад 13)). Наявність названих компонентів значення КПД *to dole* відрізняє його від інших дієслів цієї групи. Уживання інших дієслів із семантичною ознакою кількісної характеристики об'єкта «частина Z» у цьому лексико-семантичному контексті неможливо, тому що відношення, які виражають ці лексеми, відрізняються за характером об'єктів, а також за їх кількістю.

В українській мові це семантичне відношення виражено дієсловами *ділити, розділяти, розподіляти, паювати, поділяти*.

Дієслово *ділити* має три значення цієї групи: *ділити*: 1) розподіляти між ким-небудь; 3) давати кому-небудь частину чогось свого; 4) здавати карти [6, с. 305]:

(14) *<...> заохочує нас ділити наше земне добро з тими, хто цього потребує, щоб зискати скарби на небі* *<...>* [8, с. 7].

Четверте значення дієслова *ділити* є специфічним, тому що містить вказівку на об'єкт, на який спрямовано дію, – «карти». Значення цього дієслова містить конкретизуючу СО характеру об'єкта. Якщо мати на увазі, що кожна карта є частиною колоди, то семантика цього дієслова може бути представлена ФТ, що передає відношення КПД із семантичною ознакою кількісної характеристики об'єкта «частина Z».

Це відношення передає також дієслово *розділяти* – 3) розподіляти між ким-небудь, даючи або призначаючи кожному відповідну частину // Давати кому-небудь частину свого, ділитися чимось [6, с. 1240], наприклад:

(15) *<...> розділяти нашу культурну спадщину з усіма людьми, незалежно від їх раси й етнічного походження* *<...>* [8, с. 7].

До цієї групи дієслів належить і КПД *розділятися* – 3) розподіляти між собою (спільне господарство, майно й т. ін.) [6, с. 1240], *розподіляти, розподілити* – 1) ділити щось між ким-, чим-небудь, даючи кожному окрему частку [6, с. 1258]:

(16) *Кожного вечора староста все мусив переміряти й розподіляти підлогу та парувати людей наново, бо прибували нові люди* [5, с. 240].

В українській мові значення КПД із семантичною ознакою кількісної характеристики об'єкта «частина Z» передається також дієсловом *паюватися* – 1) ділитися між собою чим-небудь [6, с. 895], яке відзначається специфікою об'єкта, який належить паюванню. Це може бути «земля, гроші, рухоме й нерухоме майно» [6, с. 895].

У дієслова *поділяти* перше значення включає дві конкретизуючі семантичні ознаки: 1) конкретизуючу СО характеру об'єкта «рухоме й нерухоме майно»; 2) КСО мети дії «для створення власного самостійного господарства»: *поділяти* – 1) розподіляти що-небудь між кимось // дати кожному його частку рухомого й нерухомого майна для створення власного самостійного господарства; 2) віддавати кому-небудь частину чогось свого [6, с. 1009].

КПД *поділяти* має ще одне значення, подібне до другого: *поділятися, поділитись* – «віддавати кому-небудь частину чогось свого» [6, с. 1009]. Це можна побачити й у контексті:

(17) *У Крошки в руці бублик. Вані він дуже смакує, але Крошка не хоче поділитись. Тоді Ваня, як найстарший, одсилає її додому* [7, с. 49].

Результати дослідження КПД цієї групи представлено в таблиці 1.

Аналіз КПД цієї групи виявив, що:

1) відношення КПД із семантичною ознакою кількісної характеристики об'єкта «частина Y», яке передає ФТ: «X розподіляє посесивний об'єкт Z на частини Z. X каузує певну кількість Y-ків =

Таблиця 1

Підтипи посесивного об'єкта із семантичною ознакою «частина Z» в англійській та українській мовах

№ з/п	Дієслова Підтипи ПО	Англійська мова	Українська мова
1.	«будь-яка річ»	<i>to share, to distribute, to divide, to impart, to dole, to divide up, to share out, to dole out</i>	<i>ділити, розділяти, розподіляти, паювати, поділяти</i>
2.	«якість»	<i>to impart</i>	–
3.	«інформація, знання»	<i>to impart</i>	–
4.	«гроші»	<i>to dole, to dole out</i>	<i>паювати</i>
5.	«їжа»	<i>to dole, to dole out</i>	–
6.	«земля, нерухоме майно»	–	<i>паювати</i>
7.	«речовина»	<i>to share, to divide</i>	<i>ділити</i>
8.	«невелика кількість»	<i>to dole, to dole out</i>	–

У мати частину Z», де n – певна кількість реципієнтів, $n > 1$;

2) в англійській мові ці відношення виражають 10 значень дієслів *to share, to distribute, to divide, to impart, to dole, to share out, to dole out*. Значення дієслів *to distribute* та *to impart* передають по два КПД, інші мають по одному КПД, які передають відношення, особливі для дієслів цієї групи. Ці дієслова відзначаються специфікою КСО характеру об'єкта. Загальна кількість КСО характеру об'єкта – 8 (див. таблицю). Це «товар», що виражено в семантиці дієслова *to distribute* (див. приклад 17); «якість», що входить до значення КПД *to impart*. Значення цього дієслова включає також КСО характеру об'єкта «інформація, знання» (див. приклади 12, 13, 14). Це такі КСО характеру об'єкта, як «гроші, їжа», та кількісної характеристики об'єкта «невелика кількість» (КПД *to dole*) (див. приклад 15);

3) в українській мові кількість КПД цієї групи до 3) в українській мові кількість КПД цієї групи дорівнює восьми. Найбільшою кількістю КПД (3) характеризується значення дієслова *ділити*. КПД *поділяти/поділятися/поділитися* передають два значення, на інші дієслова – *розділяти(ся), розподіляти/розподілити, паюватися* – припадає по одному значенню, які передають семантику КПД із семантичною ознакою кількісної характеристи-

ки об'єкта «частина Y». Ці дієслова характеризуються три КСО характеру об'єкта: «карти» – КПД *ділити*; «земля, гроші, рухоме та нерухоме майно» – КПД *паюватися*; «рухоме й нерухоме майно» – КПД *поділяти* (див. таб. 1). До особливостей дієслів цієї групи в обох мовах належить їх нейтральна стилістична характеристика;

4) аналіз семантичної сполучуваності свідчить, що з дієсловами групи із семантичною ознакою кількісної характеристики об'єкта в ролі ПО вживаються тільки назви неістот, серед яких конкретні імена складають більшість (95 одиниць, або 85%, в англійській мові; 180 одиниць, або 100%, в українській мові). На абстрактні імена припадає значно менша частка (18 одиниць, або 15%, в англійській мові). Кількісний розподіл у групі конкретних імен демонструє таку градацію: збірні імена (56 одиниць, або 46%, в англійській мові; 128 одиниць, або 71%, в українській), предметні (36 одиниць, або 29%, в англійській мові; 40 одиниць, або 22%, в українській) та речовинні імена (3 одиниці, або 10%, в англійській мові; 12 одиниць, або 7%, в українській). Абстрактні імена включають абстрактні поняття (10 одиниць, або 8%, в англійській мові) та якості, властивості (8 одиниць, або 7%, в англійській мові). КПД цієї групи демонструють приблизно однакові тенденції щодо їх семантичної сполучуваності з різними ПО в досліджуваних мовах.

Література

1. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю.Д. Апресян. – М.: Наука, 1966. – 294 с.
2. Гордон Е.Я. Каузативные глаголы в современном русском языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / Е.Я. Гордон. – М., 1981. – 22 с.
3. Селивестрова О.Н. Компонентный анализ многозначных слов / О.Н. Селивестрова. – М.: Наука, 1975. – 289 с.
4. Kaliuščenko V.D. Typologie denominaler Verben / V.D. Kaliuščenko. – Tübingen, 2000. – 253 S.

Джерела ілюстративного матеріалу

5. Багрянний І.П. Сад гетсиманський / І.П. Багрянний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrlib.in.ua/ukrayinska_literatura/bagryanu_ivan_ravlovych/sad_getsymanskyu-284/?page=142.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінськ: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
7. Винниченко В.К. Записки Кирпатого Мефістофеля / В.К. Винниченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrlib.in.ua/ukrayinska_literatura/volodymyr_kyrylovych/zapysky_kurpatogo_mefistofelya-510/?page=31.
8. Українське православне слово. – 2007. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucofusa.org/files/publications/UOW/2007/UOW-2007-04.pdf>.
9. Christie A. The Mysterious Affair at Styles / A. Christie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mybebook.com/download_free_ebook/cristie-agatha-1890-1976_ebooks/the-mysterious-affair-at-styles/ebook5373.html.
10. Dreiser Th. Sister Carrie, a novel / Th. Dreiser [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mybebook.com/download_free_ebook/dreiser-theodore-1871-1945_ebooks/sister-carrie/ebook7686.html.
11. Dreiser Th. The Financier / Th. Dreiser [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mybebook.com/download_free_ebook/dreiser-theodore-1871-1945_ebooks/the-financier-a-novel/ebook7685.html.
12. Galsworthy J. Awakening. To Let / J. Galsworthy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mybebook.com/download_free_ebook/galsworthy-john-1867-1933_ebooks/awakening-to-let/ebook9652.html.
13. Haggard H. Rider. King Solomon's Mines / H. Rider Haggard [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mybebook.com/download_free_ebook/haggard-h-rider-henry-rider-1856-1925_ebooks/king-solomon-s-mines/ebook10989.html.
14. Longman Dictionary of Contemporary English [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ldoceonline.com>.